

Løgstrup om Kant

//

//]]]]> //]]>

BOKOMTALE: I [Kants kritik av erkendelsen og refleksjonen](#), som nå er nyutgitt på forlaget Klim, tar den danske filosofen og teologen Knud Ejler Christian Løgstrup for seg Kants filosofi.

Løgstrup er kanskje mest kjent som forfatter av boken *Den etiske fordring*, som ble utgitt i 1956. Ved sin understrekning av at menneskene ikke bare er fullstendig prisgitt hverandre, men også ansvarlige for hverandres eksistens, tar Løgstrup i denne boken et oppgjør med det han oppfatter som en kultur preget av en overdreven individualisme. Løgstrup beskriver en «taus» og «radikal» etisk fordring menneskene imellom – et krav om å bli møtt med verdighet og respekt. Denne fordringen er normativ. Den fortsetter å eksistere, selv om den ofte brytes i hverdagen.

Et slikt oppgjør med den individualistiske kulturen er nødvendig fordi grunnlaget for moral ifølge Løgstrup er blitt tildekket av den moderne troen på menneskets herredømme over alt. Vi finner et liknende oppgjør med denne moderne oppfatningen i Løgstrups forfatterskap sett fra et mer generelt perspektiv. Han tok i sin filosofi et radikalt oppgjør med modernitetens erkjennelsesteori, eller det han betegner som bevissthetsfilosofien.

//

//]]]]> //]]>

Denne formen for filosofi har – slik det særlig fremgår i Descartes' utsagn om at «Jeg tenker, altså er jeg til» – sin forankring i den menneskelige bevissthet. Det grunnleggende problematiske ved bevissthetsfilosofien – og dette illustreres godt ved Kants *Kritik der reinen Vernunft*, som danner utgangspunkt for første del av Løgstrups *Kants kritik av erkendelsen og refleksjonen* – består for Løgstrup i at den reduserer verden til en menneskelig konstruksjon.

Løgstrup arbeidet lenge og tilsynelatende utrettelig med Kants filosofi. I sin *Selvbiografisk skitse* skriver han at han i sitt tredje studieår oppdaget hva det var «at læse og arbeide grundig». På dette tidspunktet hadde han i to år fulgt en gjennomgang av Kants *Kritik der reinen Vernunft*, men måtte – etter eget utsagn – konstatere at han «ikke hadde begrepet en pift». Løgstrup skrev sin doktoravhandling om Kant, og lyktes i å få den godkjent etter en del slit. Han måtte tåle tre avslag før han fikk avhandlingen godkjent i 1940, etter å ha foretatt enkelte endringer.

Kants kritik av erkendelsen og refleksjonen ble første gang utgitt i 1970. Første halvdel av boken, «Erkendelseskritik», var utgitt allerede i 1952 under tittelen *Kants filosofi I*. I 1970-utgaven var den opprinnelige delen om etikk erstattet av dagens «Refleksionskritik», Løgstrups redegjørelse for noen viktige aspekter ved Kants tredje kritikk, *Kritik der Urteilskraft*. Opprinnelig ble boken skrevet som del av en serie filosofihistoriske monografier til hjelp for studentene ved Universitetet i Århus. Vi finner derfor få kritiske bemerkninger i Løgstrups bok; stort sett dreier det seg om en utlegning av Kants filosofi. Den som ønsker å få vite mer om Løgstrups kritiske holdning til Kants filosofi, bør derfor ikke satse på å skaffe seg slik kunnskap kun ved å lese denne boken. Likevel, Løgstrup gir i *Kants kritik av erkendelsen og refleksjonen* en nokså lettfattelig utlegning av deler av Kants filosofi, noe som i seg selv gjør boken verdt å lese.

Dette innebærer imidlertid ikke at det ikke kan sies noe interessant om Løgstrups mer kritiske innstilling til Kant. En nyttig pekepinn i så måte kan være å ta utgangspunkt i tittelen på Løgstrups doktoravhandling, *Den erkendelsesteoretiske konflikt mellom den transcendentalfilosofiske idealisme og teologien*. Hva går denne erkjennelsesteoretiske konflikten ut på?

I sin erkjennelsesteori – «den transcendentalfilosofiske idealisme» i Løgstrups avhandling – er Kant opptatt av å beskrive hvordan menneskets erkjennelsesevner fungerer som mulighetsbetingelse for erfaring og kunnskap overhodet. Den objektive virkeligheten består av det som kan gjøres til objekt

for menneskets bevissthet. Det vi si at Kant analyserer erkjennelsen som produksjon, ikke som produkt. For Kant, er det rimelig å si, er erkjennelse en form for skapelse. Dette fremgår også i Løgstrups' fremstilling. I *Kants kritik av erkendelsen og refleksjonen* (s. 42) skriver han at Kants erkjennelsesteori slik vi finner den i *Kritik der reinen Vernunft* er

(...) transcendentalfilosofi, idet «transcendental» angiver den mulighet for genstanderkjendelse, der givet med subjektet selv i dets egen afgørende ejendommelighed, der består i og med dets anskuelses a priori givne former (rum og tid) og dets forstands a priori givne enheder (f.eks. størrelse, grad, substans og kausalitet) så at sige skabe de horisonter, hvori materialet for erkendelsen kommer til syne og erkendes i dets objektivitet, medens tingene hinsides disse horisonter, *Ding an sich*, er og bliver os ukendt.

I motsetning til Kant, som altså forstår menneskets erkjennelse som en skapelse av den objektive virkeligheten, understreker Løgstrup – på vegne av «teologien» i tittelen på avhandlingen – betydningen av å se menneskets erkjennelse som en erkjennelse av det skapte. Løgstrup tar til orde for en åpenhet og mottakelighet overfor virkeligheten som minner om den vi finner i Martin Heideggers filosofi. Heidegger fremhever at mennesket er til som en del av verden. Mot Kant, som tar for seg mennesket som subjektet som står overfor objektene (som det selv frembringer som objekter), minner Løgstrup, som Heidegger, om en ubrutt enhet mellom mennesket og verden. Dels for å understreke dette, dels som et vern mot en reduksjon av virkeligheten til noe menneskeskapt, insisterer Løgstrup på en nygjenomtenkning av metafysikken.

En slik nygjenomtenkning er for Løgstrup uunngåelig, slik den interessant nok også for var det for Kant. For Kant var for det første ikke utelukkende opptatt av det vi kan erfare og slik forstå; han trekker også en grense for den teoretiske tenkningens utfoldelse. Det Kant kaller *Ding an sich*, det som ifølge Løgstrup-sitatet ovenfor «er og bliver os ukendt», angir at det finnes en del av virkeligheten som mennesket erkjennelsesteoretisk sett er fullstendig ute av stand til å si noe om. Dette innebærer at verden, også for Kant, er mer enn den objektive virkeligheten mennesket som erkjennende subjekt konstituerer. Videre, Kant reflekterer selv i *Kritik der Urteilskraft* over den type ubrutt enhet mellom menneske og verden som Løgstrup understreker. Den estetiske erfaring overgår ifølge Kant subjektet nettopp ved at den angår noe som er større enn subjektet selv, og slik illustrerer subjektets tilhørighet i verden.

En slik estetisk eller egentlig metafysisk erfaring slik Kant beskriver den innebærer i siste instans, ifølge Løgstrup, en erkjennelse av at verden er skapt, og ikke skapes av subjektet. I det hele tatt var Løgstrup nokså velvillig innstilt til Kants *Kritik der Urteilskraft*. Dette fremgår også i noen grad i *Kants kritik av erkendelsen og refleksjonen*, som fortsatt er fullt brukbar som en innføring i viktige deler av Kants filosofi.